

واکنش سازمان پژوهش به عکس و شرح منتشرشده در کتاب مطالعات اجتماعی هشتم

منظورمان موفقیت در کنترل پیک اول بود

گروه اجتماعی

درس هشتم کتاب مطالعات اجتماعی پایه هشتم (متوسطه اول) در مورد «بی‌عدالتی و نابرابری در جهان» است. ذیل همین درس است که در مورد علل نابرابری در جهان توضیح داده و تعریف «شاخص توسعه انسانی» به دانش‌آموزان ارائه شده است: «این شاخص برای پی بردن به وضعیت و کیفیت زندگی در کشورها و مقایسه آنها با یکدیگر با توجه به سه عامل اقتصادی، بهداشتی و فرهنگی مطرح شده است که در آن موارد زیر اندازه‌گیری میشود: 1. درآمد و رفاه، 2. امید به زندگی یا متوسط طول عمر و 3. سواد و آموزش.» یکی از عکسها و پانویسهای مربوط به همین عامل «امید به زندگی یا متوسط طول عمر» بود که دست به دست در شبکه‌های اجتماعی چرخید و انتقادات تند و گزنده‌ای را به همراه داشت و روز گذشته هم وزارت آموزش و پرورش را ناچار به پاسخگویی و دفاع از خود کرد.

در صفحه 52 کتاب مطالعات اجتماعی در تعریف امید به زندگی آمده است: «امید به زندگی یا متوسط طول عمر در یک کشور یعنی تعداد سالهایی که انتظار میرود کودکی که در آن کشور به دنیا آمده است، عمر کند و زنده بماند. میزان طول عمر یا امید به زندگی در یک جامعه نشان‌دهنده وضعیت سلامت و بهداشت در آن جامعه است. در کشورهایی که مردم در محیطی پاک و بدون آلودگی زندگی میکنند، به غذای کافی و آب سالم دسترسی دارند و در صورت بیماری یا روبه‌رو شدن با حوادث، از امکانات درمانی و مراقبت‌های پزشکی پیشرفته برخوردارند، متوسط طول عمر بیشتر است. به عکس، در کشورهایی که مردم دسترسی کافی به غذا یا آب آشامیدنی سالم ندارند و با کمبود پزشک و دارو و امکانات درمانی مواجهند و همچنین در کشورهایی که

گرسنگی و سوء تغذیه وجود دارد، امید به زندگی یا متوسط طول عمر پایین است.» پس از این توضیح در زیر دو عکس از آفریقا و هند، دو عکس از ایران به عنوان یکی از کشورهای با شاخص توسعه انسانی بالا منتشر شده. یکی از عکسها يك دستگاه ام آر آی است که زیرش نوشته شده: «ایران، تولیدکننده تجهیزات پزشکی پیشرفته».

روزهای آخر مرداد جنجالها بر سر عکس و شرح دوم به پا شد: عکسی از کادر درمان در پوششهای مرسوم این يك سال و نیم کرونایی منتشر شده با این شرح: «جمهوری اسلامی ایران با در اختیار داشتن امکانات و تجهیزات بهداشتی و تولیدکننده تجهیزات پزشکی پیشرفته درمانی و کادر درمانی متخصص، دلسوز و پرتلاش، توانست فعالیتهای بسیار خوبی را در مقابله با بیماری کرونا انجام دهد. این در حالی است که در برخی کشورهای غربی حتی از پذیرش و درمان بیماران سالمند نیز خودداری میشد.» تصویر این عکس و این پانویست درست در روزهای اوج درگیری کشورمان با کرونا، در روزهایی که هر روز تنها براساس آمار رسمی بین 600 تا 700 نفر جان خود را بر اثر ابتلا به کووید از دست میدهند در شبکههای اجتماعی منتشر شد. برای بسیاری از کسانی که هنوز در انتظار نوبت واکسن ماندهاند یا در دو ماه گذشته تجربه کمبود داروهای لازم برای بهبود مبتلایان به کرونا یا سرم را تجربه کردند، یا عزیزانشان را به خاطر نبود واکسن و سرریز شدن ظرفیت بیمارستانها از دست دادند، این تصویر و توضیح خشم بسیار به دنبال آورد. پس از انتشار عکس کتاب مطالعات اجتماعی، این نوشته کنایه آمیز دست به دست در شبکههای اجتماعی چرخید: «تاریخی که خودمون با چشممون دیدیم و لمس کردیم رو اینجوری نشون میدن، وای به حال تاریخی که ندیدیم.»

روز گذشته وزارت آموزش و پرورش عاقبت به این تصویر و نقدهایی که برانگیخت واکنش نشان داد. سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی با صدور اصلاحیهای توضیح داد: «در پی درج موفقیت جمهوری اسلامی ایران در کنترل کرونا، در کتاب درسی مطالعات اجتماعی پایه نهم، چاپ 1399 انتقادهای و گاه مواضع تنیدی توسط برخی افراد اتخاذ شده است. این سازمان با استناد به اظهارات و گزارشهای ارائه شده از سوی مسوولان وزارت بهداشت و ستاد مقابله با کرونا و تلاشهای علمی جمهوری اسلامی ایران در کنترل کرونا و گزارشهایی که مستندات آن در رسانهها نیز موجود است؛ در پی اقدامات موثر پیک اول کرونا طی سال 1398 که منجر به کاهش آمار فوتیها به دو رقم شد؛ در آن مقطع زمانی و با توجه به اینکه تحولات اجتماعی و موفقیتهای جامعه در کتابهای درسی باید منعکس شود؛ این دستاورد کشورمان در کنترل کرونا به دلیل همزمانی با روزآمدسازی کتاب درسی به اختصار در

کتاب مذکور قید شده و در سال تحصیلی 1399 نیز در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفت.» در ادامه این توضیح آمده است: «از آنجا که به هیچ‌وجه تداوم انتشار و جهش‌های ویروس کرونا در پیک‌های متعدد قابل پیش‌بینی برای هیچ کشوری نبوده و نیست، متأسفانه این بیماری همچنان جان بسیاری از انسان‌های جهان را تهدید می‌کند؛ با مشاهده اوج‌گیری بیماری کرونا و عدم پیش‌بینی زمان و کیفیت مهار کامل این بیماری، این مطلب قبل از شروع انتقادهای اخیر و همزمان با روزآمدسازی سالانه مطالب، توسط کارشناسان این سازمان از کتاب درسی سال 1399 اصلاح و تعدیل و در چاپ جدید 1400 اعمال شده است. شایان ذکر است؛ تعدیل این مطلب دلیل بر نادیده گرفتن تلاش‌های کادر درمان، پزشکان و دانشمندان کشورمان نیست و قطعاً نتایج و مستندات مجاهدت‌های آنها در کتاب‌های درسی درج خواهد شد.»

کتاب درسی: موضوع همیشگی جنجالی

موضوع کتاب‌های درسی، آنچه در آنها گنجانده می‌شود، آنچه از آنها حذف می‌شود و نحوه پرداختن به موضوعات روز، موضوعات تاریخی و مذهبی و ادبی همواره در سال‌های گذشته محل بحث بوده‌اند. هر از گاهی موجی خبری براساس بخشی از کتاب‌های درسی به راه می‌افتد. موضوع خالی ماندن کتاب‌های ادبیات از نام و آثار بزرگان ادبیات ایران مانند احمد شاملو، فروغ فرخزاد، سیاوش کسرایی شاید یکی از قدیمی‌ترین بحث‌های مربوط به کتاب‌های درسی باشد و البته نحوه پرداختن به چهره‌های تاریخ معاصر ایران؛ از مصدق گرفته تا حذف نام‌ها در جریان روایت تاریخ انقلاب اسلامی. سال 96، زمانی که محی‌الدین بهرام محمدیان، رییس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش بود روزنامه اعتماد در گفت‌وگویی به صورت متمرکز بر کتاب‌های درسی و حذف و اضافه شدن‌ها از او پرسید. آن زمان روند بسیار دقیقی برای ورود مطالب به کتاب‌های درسی شرح داده شد. محمدیان می‌گفت: «در این سال‌های اخیر در هیچ دولتی، هیچ شخصیتی و هیچ وزیری مستقیماً به ما نگفته است که چه موضوعی در کتاب‌های درسی بیاید یا نیاید، حذف بشود یا نشود، اساساً شأن کتاب درسی این نیست. همه محتواهای آموزشی مبتنی است بر همان‌ها که گفتم و با نظرات کارشناسی و اولویت‌ها. وقتی محتوای مورد نظر با توجه به اینها تولید شد، اعتباربخشی می‌شود یعنی باید مشخص شود که منطبق با برنامه است، متناسب با نیم‌رخ روانی آموزشی دانش‌آموزان است. آیا متن‌ها آموزشی هست یا نه. بعد از همه اینها می‌رود برای اجرای آزمایشی و بعد در طول يك سال معلمان نظر می‌دهند که آیا

قابلیت یادگیری و اثربخشی دارد یا نه؟ بعد از 5 سال دوباره این برنامه ارزیابی تکرار میشود تا ببینیم پاسخ مناسب از برنامه گرفته‌ایم یا خیر. آمد و رفتن دولت‌ها تاثیر مستقیم روی کتاب‌های درسی ندارد مگر اینکه در قالب مصوبات باشد، مثلا دولت محترم در بررسی مساله کلانی به اسم آلودگی شهرهای بزرگ می‌گوید بخشی از آن باید به صورت آموزشی و ترویجی در متون درسی بیاید، این را در قالب يك نیاز مطرح می‌کنند اما اینکه چه موضوعی و چه مطلبی و در چه حجمی در کتاب‌ها بیاید دست دولت نیست.» با همه این توضیحات اما بارها شده است موضوعی که هنوز نه تاریخ قابل توجهی از آن گذشته و نه نحوه ورود آن به کتاب‌های درسی سنجیده شده، سر از کتاب‌های یکی از مقاطع درآورده‌اند. این آخرین موضوع مربوط به نحوه اداره کرونا در کشور را هم می‌توان یکی از همین موارد تلقی کرد. پانوشتی که بدون ذکر هیچ مدرک و دلیلی وارد کتاب درسی شده و در اختیار دانش‌آموزانی قرار گرفته است که خود شاهد این روزها بوده‌اند.

حذف تصویر دختر از کتاب ریاضی سوم دبستان: شهریور 99 و پس از توزیع کتاب‌های درسی بود که عکس جلد کتاب ریاضی سوم دبستان و مقایسه‌اش با کتاب سال‌های قبل ناگهان خبرساز شد. در چاپ‌های پیشین دو دختر و سه پسر زیر درختی از اعداد مشغول بازی بودند، در کتاب جدید روی جلد تنها سه پسر مانده بودند. موضوع حذف دختران از روی جلد بالا گرفت اما واکنش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی این بود که این حذف از این رو انجام شده که «تصویر قبلی بسیار شلوغ بود و تعداد مفاهیم ریاضی مطرح‌شده در آن تصویر بسیار زیاد بود». اما در نهایت وزیر آموزش و پرورش وقت به خاطر این اتفاق عذرخواهی کرد. محسن حاجی‌میرزایی گفت: «يك بی‌سلیقگی در حذف تصویر دختران از کتاب سوم ابتدایی انجام شده است لذا از این بابت عذرخواهی می‌کنیم و آن را اصلاح می‌کنیم. اعتقاد داریم که در این شرایط سخت به تمام فعالیت‌هایی که آموزش‌وپرورش با تمرکز بر دختران انجام می‌دهد، توجه شود.»

حذف بزرگان از کتاب‌های ادبیات: آبان سال 98 لیستی از شاعران و نویسندگانی که آثار آنها از کتب درسی حذف شده بود در فضای مجازی پخش شد و دست به دست چرخید. حذف دروسی مانند «غزل در این سرای بی‌کسی» اثر سایه، «غزل جوانی» رهی معیری، شعر «به کجا چنین شتابان» شفیعی‌کدکنی، شعر «باغ بی‌برگی» اخوان ثالث، يك داستان از غلامحسین ساعدی، يك داستان از بزرگ علوی، داستان «موسی و شبان»، رباعیات خیام، داستان «هدیه سال نو» اثر ا. هنری و داستان «سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ» در شبکه‌های اجتماعی خبرساز شد. حسین قاسم‌پور مقدم، مدیر گروه تالیف کتب درسی ادبیات فارسی سازمان

پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش همان زمان در خصوص این تغییرات (که از سال‌های پیش شروع شده بود) به هم‌شهری گفت: «ما يك سيستم دولتي هستيم و بايد طبق چارچوب سند برنامه درسي ملي حرکت كنيم. ضمن اينكه كسي قسم نخورده كه يك اثر ادبي براي همه نسل‌ها مناسب است؛ مثلا درباره داستان «گاو» غلامحسين ساعدي نمي‌توان گفت كه دانش‌آموزان مثل گذشته از آن لذت مي‌برند يا درباره «باغ بي‌برگي» اخوان ثالث سال‌هاي سال معلمان براي دفتر تاليف كتب درسي نامه مي‌نوشتند كه مضمون ياس و نااميدي دارد. همچنين من قبول ندارم كه ايدئولوژي خاصي پشت عدم تكرر برخي اشعار و آثار در كتاب جديدالتاليف وجود دارد. تنها موضوع اين است كه وقتي شما در يك نظام ارزشي زندگي مي‌كنيد براي حفظ كيان آن موظفيد كه بين دو متن آن را انتخاب كنيد كه به اعتقادات و باورهاي نظام نزديك باشد اما من اسم اين را تبعيت از يك ايدئولوژي خاص نمي‌گذارم. دقيقا بر همين اساس مي‌گويم بعضي متن‌هاي زيبايي در ادبيات داريم كه چون متعلق به افرادي هستند كه در دايره نظام ارزشي ما قرار نمي‌گيرند، نمي‌توانيم از آنها اثري بياوريم.»

حذف شاهان، افزودن به متن نويسندگان: در اين دو، سه سال اخير كه حساسيت عمومي و تغييرات كتاب‌هاي درسي بالا رفته است، بيشتر پيش مي‌آيد كه تغييرات حتي اگر ابتدا كوچك به نظر برسند هم سر از ميانتيتراخبار درآورند. خبرآنلاين دي‌ماه سال گذشته فهرستي از اين دسته تغييرات را درآورد: در كتاب فارسي سوم دبستان، صفحه ۵۷، داستان «كار نيك» كه درباره انوشيروان و پيرمردي است كه درخت گردو مي‌كاشت، نام انوشيروان ساساني حذف شده و به جاي آن عنوان «فرمانروايي» قرار داده شده است. از حذفيات ديگر، حذف تصوير مقبره كوروش از كتاب عربي يازدهم بود. چندي پيش نجات بهرامي، معاون سابق مركز اطلاع‌رساني و روابط عمومي وزارت آموزش و پرورش در اين باره در توييتي نوشت: «در ادامه دستكاري‌هاي مشكوك و متحجرانه در كتب درسي، عكس مقبره كوروش از كتاب عربي يازدهم چاپ ۹۹ حذف شده است! آن وقت عده‌اي از همين جريان‌ها در مواقع خاصي ادعاي ميهن‌دوستي هم مي‌كنند و بر امواج سوار ميشوند». داستان «قلب كوچك را به چه كسي بدهيم» نادر ابراهيمي، نويسنده فقيد با تغييراتي در كتاب هفتم دبستان منتشر شد كه مورد تايد خانواده او نبود و اعتراض همسرش را در پي داشت؛ در متن اصلي اثر آمده است: «قلبم را مي‌بخشم به همه آن‌هاي كه جنگيدند و دشمن را از خاك ما، از سرزمين ما و از خانه ما بيرون انداختند.» اما در كتاب درسي اين متن اين‌گونه تغيير پيدا کرده است: «قلبم را مي‌بخشم به همه آن‌هاي كه

به خاطر اسلام جنگیدند.»

□□□□□□ 1400 □□□□□□ 11 □□□□□□ □□□□□□ :□□□□